

Alexander Kormoš – Kormos Sándor emlékére

A költő megzenésített kultikus verse a kivágott jegenyéről:

Alexander Kormoš: Topol'

V prekrásnom pilíšskom údolí
vyrástol bujarý topol'.
Z vápenných pecí sa kúdolí,
na listy sadá mu popol.

Raz ho však vyťali, spálili,
vykvitla žeravá ruža.
Získali chlebíček spanilý,
bielunké vápno jak duša.

V húštinách čistili dúbravy,
pálili krpaté chrastie,
všetko, čo zbytočne rastie.

Ale ten topol' keď rúbali,
prajúc si väčší kus chleba,
stratili z modrosti neba.

Alexander Kormoš: Jegenyé

Gyönyörű pilisi völgy fölött
hatalmas jegenyé termett.
Mésztermő kemence füstölög,
belepi korom és pernye.

Egyszer a jegenyét kivágták,
tüzéből lángrózsa lobbant.
Mészfehér lélekkel kívánták,
éljenek naponta jobban.

Ápolván tölgyesek életét,
vágták a csökevény alját.
Mindent mi fölösen sarjadt.

De amikor azt a fát égették,
lenne több kenyerük végre,
megfakult egüknek kékje.

(Fuhl Imre fordítása)

Kormos Sándor egy író-olvasó találkozón így jellemezte a költeményben szereplő –, egykor a valóságban is létező, mára már legendává nemesült –, „pilisi völgy fölött” élő – jegenyefát:

„A jegenyé a mészégető kemencék mellett állt. A törzse olyan vastag volt, hogy két tagbaszakadt férfi sem tudta volna körül ölelni.”

Minden bizonnyal egy mitikus fáról lehet szó, hiszen a magányosan álló karcsú, magasba nyúló jegenyére nem a természetes körméret, hanem a magasság a jellemző. Mint a táj meghatározó természeti eleme, domináns orientációs pontként olvadt egybe a fenséges pilisi környezettel. A mészégetők nap mint nap elhaladtak mellette, hűsöltek alatta, gyönyörködtek szépségében, mígnem egyszer csak váratlanul kivágták. Üresen tátongó helye pusztulásának mementójaként égett bele a helyiek tudatába. Az 1950-es évekre tehető balladikus történetet testközelből magtapasztaló, mészégető családból származó fiú évtizedek múltán tér vissza a felkavaró élményhez. A költeményben –, mely az 1981- ben kiadott *Polyfónia* című, első önálló kötetében jelent meg –, valós indokkal magyarázza az apák tettét azzal a szándékkal, hogy legalább részben felmentse őket bűnük terhe alól.

A jegenyé a pilisi mészégetők életét szimbolizálja. A kemencékből kiáramló pernye és szürke porfelhő éppúgy megtelepedett levelein, mint a mészégetők haján és ruházatán. Velük együtt élte hasonló sorsát. Egymásra voltak utalva, mégis kivágták. Kényszerből, fűtőanyagként használták fel a megélhetést biztosító mészégető kemencékbe. Olvasatunkban az utolsó versszak mintha egy élő személy halálát szimbolizálná. Véleményünk szerint ennek a történetnek a szereplői a fa ellen végrehajtott szimbolikus árulás miatt lelkiismeret furdalást érezhettek, ugyanakkor büntudat is émszthette őket. Történetük a ballada műfajára emlékeztet, ahol a hős bűnbeesését törvényszerűen büntetés követi. A mészégetők esetében az ég kékjének színvesztése (elvesztése) tekinthető

büntetésnek, *ami* azt jelentheti, hogy a jegenyét kivágó, mélyen vallásos férfiak elveszthették az életük fölötti isteni gondviselést. A költői képek interpretálása azonban az értelmezői horizont függvényében sokféle lehet. Birtokunkban van Kormos Sándor önreflexiója a versről, melyből néhány gondolatot idézünk.

„A kék szín a versben a szlovákság szimbóluma, mint a szlovák nemzeti zászló egyik színe, mely megkülönbözteti a magyar zászlótól. Itt rejlik a költői vallomás másik jelentése is: az ég kékje elvesztésének egyik oka az életszükségletek biztosítása, a nagyobb karéj kenyér iránti vágy. A második versszakban el vannak rejtve a magyar trikolor színei is: (tűzrózsa) égő rózsaláng; olyan fehér mész, mint a lélek; a jegenye (elképzelt zöld színe), melyekből a piros és a zöld szín a magyar zászló színei. A piros és a fehér közös a két nemzeti zászlóban.”

A költő a színszimbolikát alkalmazta, melyben felismerhető a közös történelmi múlton nyugvó, két nemzethez, a szlovákhöz és a magyarhoz fűződő kiegyensúlyozott viszonya. Ezt az összetartozást a két közös szín, a piros és a fehér, míg a különbségeket a kék szín jelképezi.

A jegenyefa története azonban magával a költemény megszületésével nem záródik le. Az évtizedekkel később, 2009-től évente megrendezendő –„Közös ösvényen”– nevet viselő, a Pilis-tetőre szervezett –, a hazai és anyaországi szlovákság közötti kapcsolatokat elmélyítő – kulturális gyalogtúra lehetőséget nyújt az elődökre való emlékezésre is. Az új tradícióként értelmezhető rendezvény alkalmat kínál arra, hogy az elődök leszármazottai felelősségük a kivágott jegenye emlékét és jóvátegyék őseik hibáját. Ez a törekvés a jegenye sorsáról szóló vers közös eléneklésével és ünnepélyes faültetéssel válik a generációk közötti megbékélés szimbólumává.

Maruzsné Sebó Katalin fordítása

Részlet a *Poetika priestoru v poézii Slovákov v Maďarsku (A tér poétikája a magyarországi szlovákok költészetében)* című könyvből.